

ایران - روس

عهدنامه تشریفاتی ترکمانچای

پنجم شعبان ۱۲۴۳ ق. / دهم فوریه ۱۸۲۸ م.

مفاد این عهدنامه که در اجرای فصل نهم عهدنامه سیاسی ترکمانچای تنظیم شده بود به نمایندگی تزار روس در ایران همان اختیارات نایب السلطنه انگلیس در هندوستان را می‌داد و به قول اورسل^۱ «پادشاه حقیقی ایران آن شاهی نبود که در ارگ تهران زندگی می‌کرد، بلکه آن مرد سیاستمداری بود که در حوالی ارگ نزدیک بازار منزل داشت، یعنی وزیر مختار روس»^۲.

1. Orselle.

۲. تیموری، فصل «قفقازیه و ایران».

در باب تشریفات سفرای دولتین روس و ایران

چون وکلای مختار روس و ایران مجتمع شده بودند تا اینکه بر طبق فصل نهم عهدنامه عمده امروزه برای تشریفات شایسته پذیرفتن ایلچیان و وکلا و کارگزاران که علی التوایه به دربار دولت جانبین تعیین می شوند قاعده و نظامی بگذارند، لهذا به مرابطة مشترکه بینهما به این طور قرارداد گردید:

همین که دولت علیه ایران به رسم دولت از ورود یک نفر ایلچی روس به تفلیس خبردار شد بلا تأخیر یک نفر از مرتبه که به شأن ایلچی مناسب باشد اختیار کرده و تا سرحد به استقلال او می فرستند و دولت ایران همان وقت فرمانفرمای گرجستان را از عزیمت مهماندار اخبار می کند و روز ورود او را به سرحد تخمیناً تعیین می نمایند و ایلچی از جانب خود اهتمام کرده، سفر خود را نوعی حساب خواهد کرد که مقارن ورود او وارد آنجا شود و از ساعتی که مهماندار ایلچی را ملاقات خواهد کرد متعهد ایمنی وجود او و احترامات و اکراماتی که لایق او هستند خواهد بود.

ایلچی را در هر منزل استقبالی خواهد کرد که رئیس آن منزل یا یک نفر آدم معتبر آن داخل مستقبلین باشد با معارف و اتباع شایسته، و اگر ایلچی در محل معتبر مملکتی مکث کند، حاکم خود برای تعارفات ایلچی رئیس مستقبلین بوده تا به منزلی که برای او مهیا شده همراهی خواهد کرد، اگر ایلچی در شهری که یکی از شاهزادگان حاکم باشد مکث کند، شاهزاده که حاکم آن شهر است برای خوش آمد و تعارفات ایلچی وزیر خود را به ملاقات او خواهد فرستاد و اگر ایلچی زیارتی از شاهزاده بکند ایلچی و جمله اشخاصی را که جزو سفارتند تکلیف قعود خواهد کرد و یک صندوق برای ایلچی

حاضر خواهد نمود و هر جا که در رهگذر ایلچی لشکری باشد مسلح شده احترامات عسکرته معموله نسبت به او خواهند نمود. مهماندار اهتمام خواهد نمود که قبل از وقت دولت ایران را از ورود تازه ایلچی اخبار کند تا آن که توانند تدارکات لازمه جهت ورود و سلام او آماده کنند.

چون که ایلچی به آخرین منزل دارالسلطنه یا اردویی که اعلیحضرت پادشاه تشریف دارند رسید، ایلچی با یکی از اشخاص معتبر به اسم ولینعمت همایون خود پذیرفته خواهد شد و در نیمه راه دارالسلطنه یا اردو به استقبالچی عظیم از جانب پادشاه که رئیس آنها جلیل الشانی از دربار پادشاهی خواهد بود پذیرفته خواهد شد. مستحفظین شهر یا اردو برای ایلچی پیشفنگ خواهند کرد و احترامات عسکرته که لایق او باشد به عمل خواهند آورد و سر خیل مستقبلین پادشاهی همان ساعت ایلچی را به منزلی که برای او مهیا شده باشد خواهد برد و در آن جا قراول احترامی برای او خواهد بود.

فردای ورود او وزیر پادشاه و عظمای دربار سلطنت ایلچی را عیادت خواهند کرد و پس فردا به سلام خاص اعلیحضرت پادشاهی خواهد رفت و ایشیک آقاسی باشی [۱] در ساعت مقرر آمده او را اعلام خواهد کرد که برای پذیرفتن او همه چیز آماده است، در این صورت ایلچی به این ترتیب روانه می‌شود؛ فرّاشان پادشاهی پیشرو دسته ایلچی پیشاپیش راه می‌روند و جمعی از قراول یا نوکرهای پیاده ایلچی از عقب ایشان می‌روند. در صورتی که ایلچی اسب مزین که از سرکار پادشاهی فرستاده شده یا اسب خاصه خود را سوار شده باشد، جلودار سرکار پادشاهی پیشرو راه برود و اشخاص سفارت و اتباع او در جانب راست و ایشیک آقاسی باشی در جانب چپ او باشند و از دو جانب شاطران [۲] پادشاهی راه بروند و بلافاصله از عقب او دسته‌ای از قراولان ایلچی یا از نوکران پیاده و فرّاشان پادشاهی دنباله‌رو دسته ایلچی باشند، عساکری که در میدان قصر اردوی پادشاهی گذاشته شده باشند تا به در عمارت یا سراپرده برای ایلچی پیشفنگ می‌کنند و ایشیک آقاسی باشی که پیشاپیش ایلچی خواهد بود اهتمام خواهد داشت که اشخاصی که در رهگذر او باشند برپا بایستند، ایلچی در درب عمارت یا سراپرده پیاده خواهد شد و به اطاق وزیر اول یا چادر سپهسالار رفته، تا بیرون آمدن پادشاه چند لمحّه در آن جا آرام خواهد گرفت، در این حال ایلچی با همراهان خود و ایشیک آقاسی باشی از پیش به محوطه عمارت یا سراپرده داخل خواهد شد و قراول با

نوکرهای پیاده ایلچی در میدان بیرونی خواهند ماند.

بعد از آن که ایشیک آقاسی باشی آمدن ایلچی را به اعلیحضرت پادشاهی عرض کند، او را از جانب پادشاه دخول اطاق یا چادر تکلیف خواهد کرد و ایلچی با تمام اصحاب خود به آن جا خواهند رفت، اما در هیچ حالت از ایلچی و از هیچ یک از اصحاب او درخواست نخواهد شد که هیچ گونه تغییر به وضع و زئی خود که دارند بدهند، لیکن ایلچی و اتباع او اهتمام خواهند کرد که برای خود یک جفت کفش تدارک ببینند که قبل از داخل شدن بیرون بیاورند. بعد از عرض نیاز به حضرت شاه ایلچی را از جانب شاه تکلیف به نشستن می شود، برای او صندلی حاضر می کنند.

بعد از انقضا و انتهای مجلس ایلچی به همان ترتیبی که آمده بود مراجعت می کند، لیکن بدون اینکه به اطاق وزیر اعظم یا به چادر سپهسالار داخل بشود. بعد از این سلام اول ایلچی به بازدید اشخاصی که به دیدن او آمده بودند می رود.

رسوم تشریفات برای پذیرفتن وکیل یا کارگزار روس همان خواهد بود، مگر اینکه صاحب منصبانی که به استقبال او می فرستند در مرتبه پست تر خواهند بود و اصحاب ایشان در عدد کمتر و همه مستحفظین برای ایشان بیرون نخواهند آمد و همان عساکری که در قراول هستند برای ایشان پیشفنگ خواهند کرد.

وزیر اعظم پادشاهی اولاً به دیدن ایشان خواهد رفت، اما بدون تکلف یک روز بعد به بازدید ایشان خواهد رفت. اگر ایلچی یا وکیل یا شارژدافر [۳] از جانب ولینعمت خود حامل مراسله باشد، اعلیحضرت پادشاه از دست ایشان خود خواهد گرفت. همان تشریفات توسط دولت روس در حق ایلچیان و وکلا و شارژدافرها که به مأموریت به دربار پترزبورگ [۴] می آیند مرعی و ملحوظ می شود، لیکن بملاحظه اختلافات رسومات معموله در دو مملکت.

این تذکره که مشتمل بر دو نسخه است و دستخط و مهر وکلای مختار جانبین را دارد همان قدر و قیمت را دارد که گویا لفظاً به لفظ در عهدنامه عمده امروزه مندرج است.

تحریراً فی قریه ترکمانچای به تاریخ دهم شهر فیورال سنه یک هزار و هشتصد و بیست و هشت (۱۸۲۸) مسیحیه که عبارت از پنجم شمر شعبان المعظم سنه یک هزار و دویست و چهل و سه (۱۲۴۳) هجری بملاحظه و تصدیق نواب نایب السلطنه رسید. به امضای وزیر دول خارجه عالی جاه میرزا ابوالحسن خان رسید.

توضیحات عهدنامه تشریفاتی

- ۱) ایشیک آقاسی باشی: مأخوذ از ترکی به معنی رئیس تشریفات.
- ۲) شاطر: خادمان امرای مشرق زمین‌انده که از برای دویدن در پیشاپیش عرابه و کالسکه‌های ایشان تعلیم یافته بودند... سرعت و تیزروی و دوام بعضی از این شاطرها خارج از یاور است.^۱
- ۳) شارژدافر: مأخوذ از فرانسه (Charge Doffaires) به معنی کارگزار، کاردار.
- ۴) پطرز بووخ: سن پطرز بووخ یا سن پطرزبورگ یا لنینگراد فعلی، پایتخت سابق (۱۷۱۲-۱۹۱۸) روسیه و دومین شهر بزرگ شوروی (سابق) این شهر تا ۱۹۱۴ سن پطرزبورگ و در ۱۹۱۴-۱۹۲۴ پتر و گراد نامیده می‌شد.^۲

۱. قاموس کتاب قدس.

۲. مصاحب.

گردآورنده:
شاهین کاویانی

<http://derafsh-kaviyani.com/treaties/>